

ההכוונה הרטורית בטקסטי ההלכה העברית -

חקר ארגומנטטיבי

הפרופסור סעד עבד אל-סאדה סייאח

המרצה הזוטר נור פאדל עבד

פקולטת השפות אוניברסיטת בגדאד

التوجيه البلاغي في نصوص الشريعة العبرية - دراسة حجاجية

الأستاذ سعد عبد السادة صياح

المدرس المساعد نور فاضل عبد

كلية اللغات جامعة بغداد

The Rhetorical Guidance in Hebrew Halakhic Texts – An Argumentative Study

Professor Saad Abd-Alsada Sayyah

saadabdsadaa74@colang.uobaghdad.edu.iq

Assistant Lecturer Noor Fadhel Abed

noor.f@colang.uobaghdad.edu.iq

المستخلص

يتناول هذا البحث ويحلل موضوع التوجيه البلاغي في نصوص الشريعة العبرية، متبنياً منهاجاً حجاجياً يسعى إلى تفكيك الآليات البلاغية التي تستخدمها هذه النصوص للتأثير على المتلقي وتوجيه سلوكه ومعتقداته. فالنصوص التشريعية، بطبيعتها، لا تكتفي بمجرد سرد التعليمات؛ بل تعتمد على وسائل تعبير دقيقة، تجمع بين البلاغة والحجة، والتكرار مع التأكيد، والاستعارة مع التشجيع أو الترهيب، لخلق استجابة فكرية ونفسية لدى المتلقي. ويسعى هذا البحث إلى كشف البنية الحجاجية الكامنة وراء العرض التشريعي، من خلال العرض لكيفية ان الوسائل البلاغية كالسؤال البلاغي، والمفارقة، والترتيب السببي، والتباين - قد خدمت البنية التوجيهية للنصوص. ويظهر البحث كيف أن النصوص العبرية لا تقدم أوامر مباشرة فحسب، بل تقدمها أيضاً في سياقات بلاغية تُنتج إقناعاً داخلياً وتُثير استجابة عاطفية. ويحلل البحث نماذج مختارة من التوراة المكتوبة، وخاصة أسفار موسى الخمسة، بالإضافة إلى نصوص من التوراة الشفوية، مثل المشناه والتلمود. يُبرز هذا تنوع المناهج البلاغية فيها، والتحول في أسلوبها من طابع تقريرى إلى طابع جدلي-بلاغي يهدف إلى ترسيخ سلطة النص وتعزيز شرعيته البراغماتية. وتكمن أهمية هذا البحث في أنه يفتح نافذة جديدة على النصوص التشريعية العبرية من منظور بلاغي، ويسهم في بناء فهم أكثر تعقيداً لطبيعة هذه النصوص، ويضعها في سياق مناهج جدلية مقارنة. كما يعزز إمكانية الحوار بين مجالات المعرفة (مثل البلاغة والتشريع وتحليل الخطاب)، ويسهم في قراءة هذه النصوص خارج الإطار التقليدي نحو فهم بلاغي فعال وتفاعلي. الكلمات المفتاحية: التوجيه البلاغي، الشريعة العبرية، الحجاج النصوص التشريعية

Abstract

This research addresses and analyzes the topic of rhetorical guidance in the texts of the Hebrew Halakhic, adopting an argumentative method seeks to dismantle the rhetorical mechanisms used by these texts to influence the receiver and guide his behavior and beliefs. The legislative texts, by their very nature, are not enough simply to list the instructions; Rather, it relies on precise means of expression, combining eloquence and argument, repetition with affirmation, and metaphor with encouragement or intimidation, to create an intellectual and psychological response in the recipient. And this research seeks to reveal the underlying pilgrimage structure behind the legislative presentation, through the presentation of how the rhetorical devices - such as the rhetorical

question, the paradox, the causal order, and the contrast - have served the directive structure of the texts. And the research shows how the Hebrew texts not only provide direct commands, but also provide them in rhetorical contexts that produce internal persuasion and evoke an emotional response. The research analyzes selected examples from the written Torah, especially the Pentateuch, as well as texts from the Oral Torah, such as the Mishnah and the Talmud. This highlights the diversity of its rhetorical approaches, and the transformation in its style from a narrative character to a polemical-rhetorical character aims to consolidate the authority of the text and strengthen its pragmatic legitimacy. And the importance of this research lies in the fact that it opens a new window on the Hebrew legislative texts from a rhetorical perspective, and contributes to building a more complex understanding of the nature of these texts, and places them in the context of comparative dialectical approaches. It also enhances the possibility of dialogue between fields of knowledge (such as rhetoric, legislation and discourse analysis), and contributes to the reading of these texts outside the traditional framework towards an active and interactive rhetorical understanding.

The keywords : Rhetorical guidance, Hebrew Halakha, Argument, Legislative texts

ההכוונה הרטורית בטקסי ההלכה העברית – חקר ארגומנטיבי

תקציר

מחקר זה מטפל ומנתח הכוונות רטוריות בטקסטים הלכתיים עבריים, תוך מאמץ גישה טיעונית המבקשת לפרק את המנגנונים הרטוריים בהם משתמשים טקסטים אלה כדי להשפיע על הנמען ולכוון את התנהגותו ואמונותיו. טקסטים חקיקתיים, מטבעם, אינם מסתפקים בקביעת ההוראות בלבד, במקום זאת, הם מסתמכים על אמצעי ביטוי מדויקים, המשלבים רטוריקה עם טיעון, חזרה עם הדגשה, ומטאפורה עם עידוד או הפחדה, כדי ליצור תגובה אינטלקטואלית ופסיכולוגית אצל הנמען.

מחקר זה מבקש לחשוף את המבנה הטיעוני העומד מאחורי המראה החקיקתי, תוך סקור כיצד אמצעים רטוריים - כגון השאלה הרטורית, הפרדוקס, הסדר הסיבתי והניגוד - שימשו לשירות המבנה ההכוונתי של הטקסטים. המחקר מראה כיצד טקסטים עבריים לא רק מספקים פקודות ישירות, אלא גם מציגים אותן בהקשרים רטוריים המייצרים שכנוע פנימי ומעוררים תגובה רגשית. המחקר מנתח דוגמאות נבחרות מהתורה שבכתב, בעיקר חמשת חומשי התורה, וכן טקסטים מהתורה שבעל פה, כגון המשנה והתלמוד. זה מדגיש את מגוון הגישות הרטוריות שבתוכן ואת המעבר בסגנון מאופי הצהרתי לאופי דיאלקטי-רטורי שמטרתו לבסס את סמכותו של הטקסט ולחזק את הלגיטימציה הפרגמטית שלו.

חשיבותו של מחקר זה טמונה בעובדה שהוא פותח צוהר חדש אל טקסטים חקיקתיים עבריים מנקודת מבט של רטוריקה פרגמטית, תורם לביסוס הבנה מורכבת יותר של טבעם של טקסטים אלה, וממקם אותם בהקשר של גישות טיעוניות השוואתיות. מחקר זה גם משפר את הפוטנציאל לדיאלוג בין תחומי ידע (כגון רטוריקה, חקיקה וניתוח שיח), ותורם לקריאת טקסטים אלה מעבר למסגרת המסורתית לקראת הבנה רטורית יעילה, אינטראקטיבית. מילות מפתח: הכוונה רטורית, הלכה עברית, טיעון, טקסטים חקיקתיים.

הקדמה

בלב כל חוק טמונה רוח רטורית השואפת לא רק להבין, אלא גם לשכנע ולעצב ערכים. נוסחי ההלכה העברית, על מצוותיהם, איסוריהם והכוונות, לא היו רק הוראות, אלא שהם נוסחו בתוך מבנה רטורי מעוצב היטב, תוך ניצול אמנויות הרטוריקה לשרת מטרות דתיות וחינוכיות. טקסטים אלה מצטלבים עם תיאוריות של ארגומנטיקה, שכן סמכותם ניכרת לא רק בתוכן, אלא גם באופן הצגתו. מכאן חשיבות לימוד "ההכוונה הרטורית" כמפתח להבנת מנגנוני ההשפעה על הנמען, בין אם באמצעות סמכות אלוהית, שכנוע מוסרי או הצעה רגשית. מחקר זה מתחיל במושג זה כדי לחקור את עומק המשפט העברי, הן בכתב והן בעל פה, ולחשוף את ההיבט הרטורי המנחה את הנמען בין אמונה לפעולה, בין שכנוע לציית.

חשיבות המחקר

חשיבות המחקר טמונה בחשיפת המימד הרטורי השיטתי של טקסטי ההלכה העבריים, דבר שמעשיר מחקרים השוואתיים על טיעונים דתיים ושופך אור על ויכוחים דתיים קדומים באמצעות שיטות אנליטיות עכשוויות.

שיטת המחקר

שיטה אנליטית טקסטואלית-רטורית, המבוססת על גישה פרגמטית-פרשנית, ומסתמכת על השוואת טקסטים של ההלכה העברית שבכתב ושבעל פה, תוך התמקדות בתפקידי הרטוריקה ושיטות השכנוע בבניית טקסטים חקיקתיים.

מדגם המחקר

המדגם כולל טקסטים נבחרים ממקורות ההלכה העברית, שכוללת התורה שבכתב, ומקורות התורה שבעל פה כגון המשנה, התלמוד והתוספתא. מגוון הנושאים ואסטרטגיות רטוריות מרובות נלקחו בחשבון.

בעיית המחקר

באיזו מידה הטקסט ההלכתי העברי משתמש בהכוונה רטורית ככלי טיעוני? האם רטוריקה מהווה אמצעי השפעה מכוון בתוך המבנה החקיקתי שלה, או שמא היא היבט אגבי של ביטוי דתי?

מטרות המחקר

1. ניתוח האסטרטגיות של ההכוונה הרטורית בטקסטי ההלכה העבריים.
2. הדגשת הקשר בין רטוריקה לטיעון בבניית הסמכות הדתית של הטקסט.
3. הסבר ההשפעה של ההכוונה הרטורית על עיצוב התנהגות הקולקטיבית והדתית.

חומר המחקר

טקסטי התורה שבכתב (חמשת חומשי תורה), טקסטים מהמשנה, התלמוד והתוספתא, הבריתות, המדרש, הספרות ההלכתית של הראשונים, השולחן ערוך, הפרשנות הרבנית החדשה של האחרונים ופסיקת הלכה מודרנית, בדגש על קטעים בעלי אופי חקיקתי ופרשני המשתמשים באסטרטגיות רטוריות ברורות.

1. המבוא התיאורטי

המושג "ההכוונה הרטורית" מתייחס ל"פעולה של הפניית מסר לשוני תוך השימוש באמצעים סגנוניים כדי להשפיע על אופן קבלתו על ידי הנמען. הכוונה זו תלויה באלמנטים רטוריים שונים כמו דימוי, חזרה, ניגוד, סגנון בנייה ואחרים, התורמים להעמקת ההשפעה ולכיוון ההבנה. רטוריקאים גם מדגישים כי המסר אינו מובן דרך תוכנו בלבד, אלא דרך אופן ניסוחו, שהוא רעיון מרכזי בספר סודות הרטוריקה מאת עבד אל-קאדיר אל-ג'ורג'אני, שם הוא סבור כי "המשמעות משתנה בשינוי הסגנון" [الجرجاني, عبد القادر, 1956: 177].

בהגדרה אחרת הכוונה רטורית היא פעולה מכוונת של שימוש באמצעים סגנוניים כמו שאלות רטוריות, חזרות, ניגודים והשוואות, כדי להשפיע על הדרך שבה הקהל מפרש את המסר. כפי שמוסבר באתר המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח), הכותב או הדובר משתמש בטכניקות רטוריות כדי להוביל את השומע למסקנה מסוימת או לעמדה מוגדרת. (<https://www.lib.cet.ac.il>)

ההכוונה הרטורית מתייחסת להשימוש האסטרטגי באמצעים סגנוניים ורטוריים בתהליך התקשורת, במטרה לעצב את האופן פירוש המסר על ידי הקהל. על פי מרכז הכתיבה באוניברסיטת Purdue (Purdue OWL), רטוריקה יעילה תלויה בהבנת "המצב הרטורי", הכולל: הקהל, הקשר והמטרה [Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1969:45-60].

1.1. ההגדרה המושגית של המונח "הכוונה רטורית" בהקשר הרטוריקה המסורתית:

ברטוריקה המסורתית, כפי שהוגדרה על ידי אריסטו, ההכוונה הרטורית היא חלק מהותי מאמנות השכנוע. אריסטו חילק את השיח הלשוני לשלושה חלקים עיקריים: אתוס, המתייחס לאמינות ויכולת המוען לזכות באמון הקהל; פאתוס, המתייחס לעורר רגשות ותחושות בקהל במטרה להשפיע עליהם; לוגוס, המסתמך על היגיון וטיעונים רציונליים כדי לשכנע על הקהל. אלמנטים אלו פועלים יחד כדי להבטיח את האפקטיביות של השיח ואת יכולתו לשכנע את קהל, מה שהופך את הרטוריקה לכלי רב עוצמה להשפעה על הנמענים בהקשרים שונים, כמו מנאומים פוליטיים וכו' [Toye, R. 2013:6-10].

1.2. תפקידי ההכוונה הרטורית לפי התיאוריות המודרניות

לתפקידי ההכוונה הרטורית מקום מהותי בבניית טיעון משכנע ובהכוונת הפרשנות של הקהל. התפקידים השונים נועדו לחדד מסרים, להבליט עמדות ולהשפיע על תהליך הקליטה וההבנה של הטקסט. ומבין תפקידים אלה:

א - מיצוב ערך

מילים בעלות קונוטציות דתיות ומוסריות (קדוש) משמשות להגדרת העמדה הערכית של הטקסט, ומסייעות לנמען לאמץ יחס מסוים כלפי ההתנהגות או הרעיון [Matthew Bovard, 2019:13]. לדוגמה: טוב, רע, קדוש (ספר ויקרא, י"ט ב-יח-טו-לו).

ב - המסגור המושגי

המסגור המושגי משמש כדי לכוון את הבנת הקורא או המאזין באמצעות ביטויים שמנסחים את האירוע במסגרת דתית או היסטורית מתמשכת [Morrison, M. D. <https://angelfire.com/md/mdmorrison/ot/rhetoric.htm>]. לדוגמה: בטקסים יהודיים, הביטוי "בכל דור ודור" משמש להזכיר לנמען שחוייבת יציאת מצרים חוזרת על עצמה בכל דור ודור (תלמוד בבלי, מסכת פסחים, דף קי"ט עמוד ב').

ג - המניפולציה בקצב וחזרה:

התפקוד הזה משמש כדי ליצור השפעה רגשית ולחזק את הרעיון בזיכרון של הנמען [Alan Goff, 2021:265]. לדוגמה: שמע ישראל ... שמע ישראל

שימוש באותו ביטוי או יותר בהקשר של מילים דתיות או דברים עם יראה (ספר דברים ו, ד)

ד - השאלה הרטורית:

השימוש בשאלה רטורית לא כדי להצליח לקבל תשובה, אלא כדי לעורר חשיבה וגירוי מהורהר. למשל, השימוש במילות קריאה במיוחד בכתבים נבואיים כדי לנזוף בשומע או להעמקת רגשות אשמה או אחרות [Friedman, H., 2022:12].

1.4. חשיבות ההכוונה הרטורית בשיח הדתי

נושא זה יתברר מתוך כמה נקודות:

א - חיזוק השכנוע הדוקטרינרי (שקנא אמוני): ההכוונה הרטורית משמשת בשיח הדתי כדי לאשש האמונות הדתיות וגם לגבש אותן במוחו של הנמען, באמצעות השימוש בשיטות לשוניות המדגישות את תקפותן של אמונות דתיות [Friedman, H., 2022:12]. לדוגמה: "אָתָּה הָרָאָתָּ לְדַעַת פִּי הִנֵּה הוּא הָאֱלֹהִים, אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" [דברים ד, ל"ה].

משמשים בפסוק הזה השלילה המוחלטת לחיזוק האמונה באחדות ה'. ב - הכנה פסיכולוגית ורגשית: הדרכה רטורית משמשת להכנת הנמען מבחינה פסיכולוגית ורגשית לקבלת המסר הדתי, באמצעות השימוש בשיטות לשוניות המעוררות קשב וריכוז [أشرفي, صلاح الدين, 2020:5].

לדוגמה: שָׁמַע יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ הִנֵּה אֶחָד [דברים ו:ד'] משמשים בפסוק הזה לתשומת לב ומכין תגובה רגשית.

ג - יצירת תחושת קדושה

במסגרת הדיון על אמונת החידוש בהגותו של הרמ"א, מודגש כיצד השימוש בתיאורים ובמונחים המקודשים תורם ליצירת תחושת קדושה בקרב המאמינים. הרמ"א מייחס קדושה לעולם הפיזי, ורואה בו את הייצוג היחידי של האלוהות בעולם. הדגשת הקדושה של העולם הפיזי והחומרי מחזקת את תחושת היראה והכבוד כלפי המציאות הארצית ומעמיקה את החוויה הדתית של המאמינים [רוזנברג, 2020: 33-45]. לדוגמה: "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת" (ישעיהו ו, ג)

פסוק זה הוא אחד הביטויים השכיחים ביותר בליטורגיה יהודית ונוצרית, והוא משמש בתפילות כדי ליצור תחושה של יראה וקדושה.

ד - עיצוב התנהגות מוסרית באמצעות רטוריקה דתית
הרטוריקה הדתית ממלאת תפקיד מרכזי בהכוונת ההתנהגות המוסרית והחברתית של הפרט. היא עושה שימוש בשאלות רטוריות ומשלים על מנת להבהיר ערכים מוסריים ודתיים [פֶּרְלֵמָן, 2022: 5].

לדוגמה: "אֵינָהּ גְבוּרָה? הַפּוֹכֵשׁ אֶת יְצִרָתוֹ" [משנה אבות ד:א].

הפסוק הזה משמש כדי להדגיש את מושג השליטה העצמית כרמת הגבורה הגבוהה ביותר במחשבת ישראל.

ה - חיזוק זהות דתית וקולקטיבית:

אוריינטציה למבוגרים מחברת את הפרט לקבוצה באמצעות נוסחאות קולקטיביות או סמלים קדושים, אשר זה משרה תחושת שייכות לאלוהים, להיסטוריה ולשריעה.

לדוגמה: "זְכוֹר אֶת אֵל שֶׁ-רָעָה לָךְ עִמָּךְ לֵךְ" [דברים 25:17].

בפסוק זה משמש פועל בצורת יחיד ופונה לאומה כפרט, השימוש הזה יוצר תחושה קולקטיבית. בלתי ניתנת למסירה מבחינה טיעונית.

החקרים האורגמנטטיביים

החקרים בתחום האורגמנטציה משמשים בספה כדי להשפיע על הנמען – אם כדי לשכנע, להגן על עמדה מסוימת, או לתקוף רעיון אחר. הרטוריקה (החוגה) עוסקת בניתוח הדרכים בהן נעשה שימוש בשפה לצורך שכנוע והשפעה, והיא רלוונטית למגוון תחומים כמו שיח דתי, פוליטי ותקשורתי. הילה שובלי-פולק, בעבודת הדוקטורט שלה, מדגישה את חשיבותן של אסטרטגיות טיעוניות בתגובות פוליטיות במרחב הדיגיטלי, תוך התמקדות באופן שבו נבנית ההשפעה הרטורית. היא מצביעה על כך ש"השיח בתגובות אינו רק הבעת דעה אלא אקט של טיעון שנועד לשכנע, לעיתים תוך כדי התקפה ולעיתים תוך כדי הגנה על עמדה" [שובלי-פולק, 2021: 5].

חוקרים שונים כמו שיימה פרלמן ולוק אולברכט-טיטקה ביססו את התחום הזה באמצעות תיאורית האורגמנטציה החדשה בספר (Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique) שבו טענו כי הטיעון אינו רק אמצעי להוכחה אלא גם כלי להשפעה על קהל לא הומוגני [Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1958, 5].

ההכוונה הרטורית בהלכה העברית

2.1.1. ההלכה היהודית

היא המערכת החוקית והדתית המסדירה את חייהם של יהודים בהיבטים שונים של החיים, בין אם דתיים, אזרחיים או מוסריים. ההלכה אינה מוגבלת לחוקי פולחן, אלא כוללת גם עסקים יומיומיים, החל ממזון, לבוש ונישואין, ועד צדק ועסקאות כספיות. ההלכה היהודית מקורה בעיקר בתורה, אך מאוחר יותר התפתחה באמצעות שלבים ארוכים של פרשנות וחקיקה בעל פה, אשר נכתבו בתקופות מאוחרות במשנה, ולאחר מכן פורשו בתלמוד, ואחרי כך תוקנו וסודרו מחדש בספרי משפט כמו השולחן ערוך וספרי הרבנים. הלכה אינה רק אוסף של חוקים, אלא דרך חיים דתית שלמה שהיהודי הדתי אמור לנהוג בה בכל פרט ופרט בהתנהגותו היומיומית, והיא נתפסת כאמצעי להשגת קדושה וקשר עם אלוהים. (האנציקלופדיה העברית 14, 1973, 506 – 507)

ולהלן נסקור את מקורות ההלכה עם דוגמאות שונות מכל מקור עם ניתוחים ארגומנטטיביים:

2.1.1.1. התורה שבכתב

היא הטקסט הקדוש העיקרי ביהדות, שכוללת חמשת הספרים הראשונים של התנ"ך (חמשת החומשים), והם נחשבים למקור החקיקה העליון והעיקרי. (ויסמן, זאב, 1988, 121)

דוגמאות מטקסטי התורה:

דוגמה 1: הַנֶּתֶם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם (דברים י, יט)

ההכוונה הרטורית

הטקסט מסתמך על טכניקת האנלוגיה הרטורית, שבה דמיון בין שני מצבים מופעלים כדי לשכנע את הנמען להתנהג בצורה מסוימת, טכניקה נפוצה ברטוריקה עתיקה ומודרנית. הרטוריקה כאן לא רק נותנת פקודה ישירה, אלא גם ממסגרת אותה במסגרת רגשית ומטאפורית המעמיקה את השפעתה.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על קשר סימטרי:

א - הנחת יסוד עיקרית: מישהו במצב מסוים אמור לעשות טוב למישהו באותו מצב.

ב - הנחת יסוד קטנה: הייתם זרים.

ג - מסקנה: אז, אתה צריך לאהוב את הזר.

הטיעון כאן אינו מבוסס על סמכות אלא על היגיון מוסרי המבוסס על ניסיון העבר, והוא צובר כוח שכנוע משום שהוא תומך בפעולה מוסרית על בסיס רציונלי וסימפתי.

דוגמה 2: לֹא-תִתֶּם וְלֹא-תִטֹּר אֶת-בְּנֵי עַמְּךָ וְאֶת-בְּתוּלָתָם לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה (ויקרא יט, יח)

ההכוונה הרטורית

הטקסט מסתמך על המסקנה הסמכותית, אמצעי רטורי המייחס את האמירה למקור ריבוני לחלוטין: "אני יהוה". מסקנה זו מעניקה להנחיה אופי סופי ובלתי מעורער, ומגדילה את הטקסט כמקור חקיקתי קדוש.

הטיעון מורכב משני מרכיבים התומכים זה בזה :

א - מצווה מוסרית: אל תנקום, אלא ואהבת לרעך כמוך.

ב - חיזוק טיעוני: משום שמקור ההכוונה הזו הוא ה', אשר מצוותו אינה ניתנת לדחות.

גישה טיעונית זו מייצרת מחויבות איתנה המבוססת לא על ויכוח או השוואה, אלא על קבלה מוחלטת של סמכותו של המקור האלוהי, אשר מביאה את המקבל למעגל של מחויבות מרצון מתוך פחד, אהבה או אמונה.

2.1.2. התורה שבעל פה

התורה שבעל פה היא מכלול ההוראות, הפרשנויות, הדינים והמסורות שהועברו בעל־פה מדור לדור במסורת היהודית. היא כוללת פירושים הלכתיים, תאולוגיים ואתיים לכתובים המקודשים. כתיבתה החלה למעשה במשנה (בסביבות שנת 200 לספירה), ולאחר מכן התרחבה בתלמוד, וכוללת גם את המדרש ופסיקות חכמים לאורך הדורות. התורה שבעל פה מהווה מקור מרכזי להבנת ההלכה היהודית וליישומה בחיי היום־יום. (חנוך גמליאל, 2003, עמ' 29)

והיא מתגשמת בבא :

2.1.2.1. המשנה :

היא קודיפיקציה שיטתית של התורה שבעל פה שהושלמה בסוף המאה השנייה לספירה על ידי ר' יהודה הנשיא. הוא כולל שישה חלקים עיקריים המכסים את רוב היבטי החיים הדתיים והחברתיים היהודיים. (האנציקלופדיה העברית 24, 1973, 640)

דוגמאות מטקסטי המשנה :

דוגמה 1 : הָלֵל אוֹמֵר: אֵין בּוֹר יָרָא חָטָא, וְלֹא עִם הָאֶרֶץ חָסִיד (מסכת אבות 1:6)

ההכוונה הרטורית

הטקסט נשען על סגנון קטגורי, שמשמעותו הצגת האמירה בצורה החלטית והצהרתית, נטולת ספק או היסוס, מה שמעניק לאמירה סמכות רטורית גבוהה. השימוש במקבילות שלילית ("אין – ולא") גם מגביר את השפעת הביטוי וממסגר אותו במבנה רטורי סימטרי.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על הקשר הלוגי בין ידע להתנהגות מוסרית:

א - הנחת יסוד מרומזת: פחד מטעות ואדיקות דורשים מודעות וידע.

ב - התוצאה : לכן, מי שאין לו ידע (עם הארץ) לא יכול להיות ירא או צדיק.

טיעון זה הוא מותנה-קיומי הקובע: אם אדם אינו משכיל, הוא לא יהיה אדוק; כי מוסר ויראת כבוד אינם מבוססים על בורות, אלא על הבנה. הכוונה רטורית משרתת תוצאה זו על ידי חיזוק הטיעון באמצעות החלטיות אקספרסיבית.

דוגמה 2 : כָּל הַמֵּאֲבֵד נַפְשׁ אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאֶלוֹ אֶבֶד עוֹלָם מְלֹא... וְכָל הַמֵּקִיִּם נַפְשׁ אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאֶלוֹ קִיִּם עוֹלָם מְלֹא (משנה סנהדרין 4:5)

ההכוונה הרטורית

טקסט זה הוא דוגמה אופיינית לסינקדוקה שבה חלק (נפש אחת) משמש לייצוג שלם (העולם כולו). הטקסט מסתמך גם על חזרה מבנית והקבלה כדי להדגיש את ההשפעה העמוקה של הפעולה, בין אם חיובית ובין אם שלילית, אמצעי רטורי היוצר הלם נפשי מכוון.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על עקרון הייצוג המוסרי:

א - לכל נפש אנושית יש ערך מוחלט.

ב - לאבד או להציל את עצמך פירושו להרוס, או להציל, את כל העולם.

כאן, המעשה האינדיבידואלי הופך לדימוי אוניברסלי, במהלך רטורי וטיעוני שמטרתו להגדיל את האחריות המוסרית של המעשה ולגרום לנמען להיות מודע לגודל השפעתו על הקיום.

2.1.2.2. התוספתא :

היא איסוף של הוראות תלמודיות, ברייתות ואגדות שבעל־פה, שנועד להשלים ולבאר את המשנה; נוסחה בסביבות המאה ה־3 לספירה, ובדומה למשנה מחולקת לסדרים ולמסכתות. (אנציקלופדיה תלמודית 48, 1983, עמ' 234).

דוגמאות מטקסטי התוספתא :

דוגמה 1 : אֵין דִּין דִּין אֶת הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא בְּפָנֵי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וָאֶחָד, שְׁמָא יִרְאוּ הַדְּבַר וַיַּחֲזְרוּ בֵּהּ (תוספתא בבא קמא ז:3)

ההכוונה הרטורית

הטקסט מסתמך על התניה זהירה, אמצעי רטורי-חקיקתי המשתמש בהנחה של אפשרות לטעות כדי להצדיק הרחבת היקף ההחלטה. הוא גם משתמש בהיגיון תבוני (שמא), המשקף עמדה מוסרית מחייבת עטופה בביטוי משפטי.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון כאן הוא לוגי-מוסרי :

א - השערה: החלטות של חיים ומוות הן השיפוטיות הרציניים ביותר.

ב - הסתברות: קיימת אפשרות לטעות בשיפוט.

נוהל: החלטות אלה יכולות להתקבל רק על ידי גוף מורחב המסוגל לביקורת קולקטיבית.

ג - ההיבט הטיעוני ניכר בקשר בין מספר השופטים לבין ההסתברות להיות צודקים, בעוד ההכוונה הרטורית ניכרת בנימת הזהירות המוסרית העוטפת את החקיקה בערך הומניטרי מרומז.

דוגמה 2: מפני מה אמרו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ? משום שהתורה גדולה מן הכהונה (תוספתא סנהדרין יד:1) הכהונה הרטורית

הטקסט מבוסס על שאלה רטורית ("מפני מה, אמורו...?"), טכניקה נפוצה בספרות פולמוסית, שנועדה לעורר מחשבה ולאחר מכן לספק תשובה החלטית. היא גם משתמשת בניגוד הרטורי: "ממזר תלמיד חכם" לעומת "כהן גדול עם הארץ", כדי ליצור הלם רעיוני.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון הוא טיעון ערכי:

א - הנחת יסוד עיקרית: התורה היא הערך העליון במערכת הדתית.

ב - הנחת יסוד משנית: התלמיד מגלם את התורה, בעוד שהבור אפילו אינו מגלם את מעמדה הסמלי.

ג - מסקנה: לכן, אדם משכיל שאסור לו לשושלת עדיף על כהן בור.

הרטוריקה כאן חדה ועימותית, והטיעון עולה, ומאתגר את ההיררכיה החברתית-דתית לטובת קריטריון יחיד: ידיעת התורה.

2.1.2.3. ברייתות:

הן אוספי הוראות, הלכות ואגדות של התנאים שלא נכללו במשנה הרשמית, ומשמשות במסכתות התלמוד ובמדרשים להרחבה, השלמה וביאור ההלכות והמסורות השמועות. (האנציקלופדיה העברית 9, 1973, 740)

דוגמאות מטקסטי הברייתות:

דוגמה 1: אמר רבי עקיבא: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה "בכל נפשך" – אפילו נוטל את נפשך. עכשיו שבא לידי – לא אקיימנו? (הברייתא, בבלי ברכות ס"א:ב)

הכהונה הרטורית

ר' עקיבא מסתמך על הרטוריקה של הנרטיב האוטוביוגרפי, שבו מסופרים חוויות אישיות כדי להגביר את האמינות. בסוף נאומו, הוא משתמש בשאלת מחאה רטורית המשלבת אתגר ומחויבות מוסרית.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על מחויבות עמוקה לטקסט:

א - הפסוק קורא לקרוב שלם (בכל נפשך).

ב - המעמד האישי מגלם את הקרבה הזו.

ג - השאלה הרטורית מדגישה שרגע המכריע אינו מאפשר היסוס.

טיעון זה הוא ערכי-פסיכולוגי שהופך את הציות לטקסט לשיא הגבורה הדתית, והכיוון הרטורי יוצר אפקט דרמטי שקשה להתעלם ממנו.

דוגמה 2: תנא: לעולם יהא אדם רואה את עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת – אשרי שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות! (הברייתא, בבלי קידושין מ' ע"ב)

הכהונה הרטורית

הטקסט משתמש במטאפורה פיגורטיבית: בן אדם כמשקל עם שתי מחבתות, מה שיוצר דימוי מנטלי מעורר. נוסחת השבח המוטיבציוני ("אשרי") משמשת גם להפעלת האפקט הפסיכולוגי.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על אחריות מוסרית אוניברסלית:

א - כל פעולה מחושבת כשקלול של הגורל המוסרי של העולם.

ב - אפילו הרצוי האחד עשוי להטות את הכף.

לפיכך, התנהגות דתית הופכת מעניין אינדיבידואלי לעמדה אוניברסלית, וההדרכה הרטורית פועלת להטעין את הנמען בנטל מוסרי נעלה, באמצעות דימוי המאזניים ותהודה של המילה "אשרי".

2.1.3. התלמוד

התלמוד הוא כולל הסבר מקיף על המשנה, ומחולק ל: התלמוד הבבלי – המקיף והנפוץ ביותר, ותלמוד הירושלמי – הנכתב בא"י. התלמוד מכיל דיונים משפטיים, ויכוחים רבניים, דוגמאות מעשיות וטיעונים לוגיים לפירוש טקסטים. (Neusner, 2003, p. ix)

דוגמאות מטקסטי התלמוד

דוגמה 1: תנא: אם רב כהנא אומר – כך שמענו, ורב יוסי אומר – כך נראה, הלכה כדברי הרואה. (התלמוד הבבלי, מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב)

הכהונה הרטורית

טקסט זה נשען על הכוונה רטורית הערכית, שבה מבחינים בין "שמיעה" ל"ראייה", כלומר, בין העברה סטטית להבנה רציונלית אקטיבית. הטקסט מדגיש באופן רטורי את עליונותה של התודעה הבוחנת על פני השימור המוביל.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון מבוסס על:

א-הבחנה בין שני מקורות ידע: מה שנשמע (מסורת) לעומת מה שנתפס (הגיון).

ב-העדפת הדעה הרציונלית ("הרואה") במקרה של חילוקי דעות.

כאן אנו מוצאים טיעון אפיסטמולוגי המכוון להעדיף הבנה ביקורתית, והרטוריקה של פסק הדין הסופי ("הלכה כדברי הרואה") מקדשת את עקרון ההסתמכות על תובנה ולא על חזרה גרידא.

דוגמה 2: אמר ריש לקיש: "ויתצבו בתחתית ההר" – מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם. (התלמוד הבבלי, מסכת שבת דף פח עמוד א)

ההכוונה הרטורית

הניסוח מסתמך על דימויים רטוריים עזים: הר המורם מעל ראשים כמו סיר הפוך, בדימוי קולנועי המשמש ליצירת יראת כבוד. אמצעי רטורי זה מבוסס על הפחדה סמלית כדי ליצור תמריץ לציות.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון כאן הוא כפייתי:

א - ההצגה האלוהית של התורה אינה רק הצעה, אלא חובה קיומית.

ב - האיום ב- "תכריכים שמתחת להר" הופך את הקבלה לאופציה ללא אלטרנטיבה.

הטיעון אינו לוגי אלא קיומי-פטליסטי: קבלה או השמדה. סיפור זה מציג מתח בין חופש דת לבין כפייה, המתבטא באופן רטורי באמצעות סצנה אלימה דמיונית זו.

2.1.4. המדרש

הוא פירוש הדרשתי וספרותי של טקסטים מקראיים, הכולל: מדרש הלכה – פרשנות חקיקה ומדרש אגדה – פרשנות נרטיבית סמלית. המדרש משמש לעתים קרובות להכוונת מסרים דתיים באמצעות שיטות טיעוניות וספרותיות. (פרנקל, יונה, 1996, 26)

דוגמאות מטקסטי המדרש:

דוגמה 1: הקב"ה ברא זכר ונקבה... אמר ר' תנחומא: למה נבראו יחד? ללמדך שאיש בלא אשה אינו אדם, וכן אשה בלא איש. (בראשית רבה, פרשה ל"ט סימן י)

ההכוונה הרטורית

הטקסט משתמש בהקבלה רטורית ובפרדוקס פרשני: לא גבר ולא אישה אינם בן אדם לבדם. זוהי טכניקה הנשענת על קצב קומפוזיציה שמחזק ומגבש נפשית את הרעיון.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון כאן הוא אונטולוגי-חברתי:

א - המקור הבינארי חותר תחת כל טענה לעליונות מינית.

ב - "אדם" מוגדר מחדש כיחידה אינטגרטיבית.

טיעון זה משתמש בטקסט הבריאה (בראשית א'-ב') כדי לבסס את מושג השוויון והתלות ההדדית, ומשתמש ברטוריקה של הניגוד כדי להדגיש את המשמעות.

דוגמה 2: "וירא ה' כי סר לראות" – מה ראה? שראה שאין משה מסיר עיניו מן הסנה, אמר: ראוי הוא זה לנהוג את ישראל. (שמות רבה, פרשה ג סימן ב)

ההכוונה הרטורית

הטקסט משתמש בפרשנות פסיכולוגית: פירוש התנהגות חיצונית כסימן לראוי למנהיגות. הנחיה רטורית באה לידי ביטוי בהמרת פעולה חזותית לשיפוט מוסרי-מנהיגותי.

הניתוח הארגומנטטיבי

הטיעון כאן מבוסס על קריאה סמלית של התנהגות:

א - קשב עמוק = נכונות להנהיג.

ב - אלוהים בחר במשה לא בגלל נס, אלא בגלל יכולתו "לראות ביציבות".

טיעון זה הוא פסיכו-רוחי המקשר בין תצפית מדוקדקת לבין ערכים היסטוריים, ומעניק לנמען סטנדרט חדש להערכת מנהיגות.

2.1.5. הספרות ההלכתית של הראשונים

היא גוף היצירה ההלכתית שחובר על-ידי גדולי הרבנים בימי הראשונים (המאה ה-11 עד המאה ה-15), הכולל פירושים על המשנה והגמרא, קצות (תקצירים שיטתיים), ספרי פסקי הלכה וספרי מנהגים; יצירה זו מהווה את הבסיס להתפתחות של ההלכה הקלאסית שנמשכה עד השולחן ערוך (אנציקלופדיה תלמודית 21, 1983, עמ' 315).

דוגמאות מטקסטי הספרות ההלכתית של הראשונים

דוגמה 1: "וכדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בענין מן העניינים של התורה..." (הרמב"ם, הקדמה ל"משנה תורה")

ההכוונה הרטורית

הרמב"ם פותח את הפרויקט השאפתני שלו בהצהרה רטורית נחרצת: מטרתו היא לנסח הלכה עצמאית שהופכת את כל האחרים למיותרים. הכוונה רטורית זו היא מכרעת ומבוססת על רטוריקה של השלמה, ומציגה את העבודה כ"התייחסות סופית".

הניתוח הארגומנטטיבי

לטיעון כאן יש מבנה יסודי:

א - אנשים הולכים לאיבוד בין ספרי הסברים ופדקות.

ב - לכן: יש צורך להקים מערכת מקיפה ומאורגנת.

ג - הפרויקט מוצג כצורך בלתי נמנע של זמנו.

הרמב"ם משלב טיעון רציונלי (אפקטיביות) עם רטוריקה של אחריות היסטורית, מה שהופך את הפרויקט שלו לכלי לרפורמה ולהתחדשות. דוגמה 2: "ולא ראינו מי שהורה כן מעולם, ואין להוציא לעז על הראשונים..." (תשובות הרא"ש, כלל נה סימן ט)

ההכוונה הרטורית

בהקשר זה, הרב אשר בן יחיאל משתמש ברטוריקה של קונצנזוס היסטורי ובפנייה ל"חזון האבות". הביטוי "ולא ראינו" הוא מבחינה רטורית ציווי מרומז: מה שלא ראינו, אסור לנסות. ההנחיה הרטורית כאן מבוססת על סמכותה של המסורת כחיץ.

טיעון הוא מסוג סמכות + הקשר:

א - אם חוות דעת זו לא מוזכרת קודם לכן, אין לה מקום בפסיקה.

ב - הטלת ספק בכך היא התקפה על מעמדם של אלה שבאו לפנייהם.

הרב אשר בן יחיאל בונה עמדה טיעונית מבוססת על היסטוריה ולא על לוגיקה מופשטת, והופכת את הרטוריקה לכלי להגנה על המחשבה ההלכתית הממוסדת.

2.1.6. שולחן ערוך

נכתב על ידי ר' יוסף קארו במאה ה-16, והוא נחשב לטקסט המשפטי החשוב ביותר בהלכה היהודית. מכסה: תפילה, שבת, נישואין, מעמד אזרחי, מזון ומשפט. (الشامي, رشاد, ٢٠٠٢, ٢٩٤).

דוגמאות מטקסטי השולחן ערוך

דוגמה 1: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו..." (אורח חיים סימן א סעיף א)

ההכוונה הרטורית

השולחן ערוך פותח בביטוי רטורי ומעורר מוטיבציה, המדמה אדם שמתעורר לתפילה כארי. טוריקה זו היא סמלית שמטרתה לטעון את הקורא באנרגיה רוחנית ופסיכולוגית, לא רק בציווי חוקי.

הניתוח הארגומנטיבי

הטיעון כאן הוא עקיף אך ברור:

א - עבודת קודש דורשת מאמץ.

ב - הדרישה היא לא רק לעשות זאת, אלא בהתלהבות.

ג - אז: הדימוי כארי (חיה של זריזות ועוז) קושרת מחויבות דתית עם כוח ונחישות.

טיעון זה הוא התנהגותי-פסיכולוגי, המפגיש את הקורא עם ההיגיון של ההלכה לא רק ככללים, אלא כדרך חיים הדורשת אנרגיה פנימית ומשמעת.

דוגמה 2: "אסור לדבר בשעת התפילה אפילו בדברי תורה." (אורח חיים סימן רנ סעיף א)

ההכוונה הרטורית

סגנון רטורי מובהק ושלילי: "אסור לדבר" ולא "יש להימנע". ההדגשה מצביעה על חומרת המצב ויוצרת תחושת אימה אצל הקורא מפני הפרת הקדושה. באופן דומה, הכללת הביטוי "אפילו בדברי תורה" מגבירה את האפקט הרטורי: אפילו מה שנחשב קדוש אסור לו להפריע לקדושתו של אחר.

הניתוח הארגומנטיבי

הטיעון מרומז אך עוצמתי:

א - תפילה היא זמן קדוש שאסור להפריע לו.

ב - אפילו דיבור קדוש (תורה) הופך ללא הולם בהקשר קדוש יותר.

טיעון זה הוא קדוש-השוואתי: מה שגדול כשלעצמו לא בהכרח מתאים ברגע קדוש יותר. רטוריקה מחזקת מאוד את הפרדוקס.

2.1.7. הפרשנות הרבנית החדשה של האחרונים

היא גישה פרשנית שהתפתחה בין המאות ה-15 וה-18, המאופיינת בניתוח משפטי מדויק, הבחנה בין מנהג לדת, ופרשנות מחודשת ונועזת של טקסטים תלמודיים. היא קיבלה אופי פולמוסי ששילב כבוד למסורת ומאמץ רציונלי. (לנדא, יחזקאל, 1995, 242).

דוגמאות מטקסטי הפרשנות הרבנית החדשה של האחרונים:

דוגמה 1: "הסנה בוער באש ואיננו אוכל – סימן לישראל: יבערו בצרות וגלויות, אך לא ייכלו. זה סמל ההשגחה." (מלבי"ם, פירושו על שמות ג:ב).

ההכוונה הרטורית

הרב מאיר לייבוש בן יחיאל מיכל משתמש בסמל הפרשני-רטורי, ומפרש את סצנת "הסנה הבוער" כסמל לישראל לאורך ההיסטוריה. אמצעי רטורי זה מבוסס על מטאפורה מורחבת.

הניתוח הארגומנטיבי

הטענה נעוצה בקשר בין:

א - צורת התופעה (אש ואיננו אוכל).

ב - תוכנו ההיסטורי (הישרדותה של ישראל למרות האסונות).

הטיעון כאן הוא אקזיסטנציאלי-תיאולוגי, בנוי על הסמליות של התופעה כדי לאשר את המשכיות הקהילה הודות להשגחה האלוהית, ומאמץ רטוריקה עוצמתית שמרגיעה ומלהיבה בו זמנית את האמונה.

דוגמה 2: "ויפח באפיו נשמת חיים – לא רק חיים ביולוגיים, אלא תודעה מוסרית. האדם נברא לדבר אל ולשמע מוסר." (ר' שמשון רפאל הירש, פירושו על בראשית ב:ז)

ההכוונה הרטורית

לשונו הרטורית של הירש מבוססת על דחיסה מושגית: הוא לא רק מפרש את הפסוק באופן לשוני, אלא גם מעניק לו ממד פילוסופי-מוסרי. "בריאית האדם" הוא ביטוי רטורי המסכם את המסר של בריאת האדם.

הניתוח הארגומנטיבי

הטיעון הולך כך:

- א - "נשמת חיים" לא אומרים רק חיים, אלא חיים עם משמעות.
ב - אז: זהותו של אדם נקבעת על ידי יכולתו להיענות לקריאה המוסרית.
טיעון זה הוא מוסרי-אנתרופולוגי ההופך את הטקסט לאמירה קיומית אנושית, בלשון פואטית ופילוסופית מדויקת.

2.1.8. פסיקת הלכה מודרנית

היא תהליך קבלת החלטות הלכתיות המתרחש בעידן העכשווי, שבו הפוסק מתמודד עם אתגרים חדשים (חברתיים, טכנולוגיים, פוליטיים ורוחניים) ומיישם את מקורות ההלכה המסורתיים – תורה שבכתב, חז"ל, ראשונים, אחרונים – לצד שיקולים מטה-הלכתיים המתבססים על צרכי הזמן והקהילה, על מנת לגבש פסק הלכה רלוונטי ומעודכן (נובירט, רונן, 2020, 15).

דוגמאות מטקסטי פסיקת הלכה מודרנית

דוגמה 1: הרב עובדיה יוסף – פסיקה בעניין היתר עגונה לאחר מלחמה: "והנה אשה זו נשארה עגונה משך חמש שנים, ובעלה לא חזר ממלחמת הקוממיות, ואין עדות ברורה על מותו... אם נוכל להתירה באומדנא חזקה." (שו"ת יביע אומר, חלק ח – אבן העזר סימן יא).

ההכוונה הרטורית

הרב משתמש בשפה ששומרת על הוד ההלכה תוך שהוא מגלה אמפתיה עמוקה לאישה הלכודה: < "אין אנו באים להקל חלילה, אלא להציל אישה מעגינות שאין לה תכלית..."

הוא מעורר את כוחה של המשפט מתוך רטוריקת הרחמים.

הניתוח הארגומנטיבי

א - מסתמך על עדי שמועה.

ב - עושה עקרון "כוח דהיתרא עדיף" כדי לתת עדיפות לרישיון הנלמד.

ג - משתמש בראיות נסיבתיות חזקה באומדנא דמוכח.

הטיעון כאן הוא טקסטואלי-עובדתי-הומני, מה שהופך את ההלכה לכלי להקלה, לא למכשול.

דוגמה 2: הרב שלמה גורן – פסיקה בענייני צה"ל והלכה: < "חיילים שאלו: האם חייבים להניח טלית ולהתפלל עם מניין בזמן שהם שוהים בעמדות קרב בשטח אויב?" (שו"ת משיב מלחמה, חלק א, סימן יא).

ההכוונה הרטורית

רטוריקה גבוהה הופכת את שדה הקרב למקדש רוחני: < "גם החייל בחפירה – מתפלל כאילו עומד מול ארון הקודש."

הניתוח הארגומנטיבי

א - החייל עוסק במצווה – פטור מהשנייה.

ב - סכנת החיים גוברת על דרישות ההידור.

ג - מגדיר מחדש את משמעות "המצווה" בהקשר הזמני והמרחבי.

הטיעון מבוסס על אינטרסים שלוקח בחשבון את המציאות מבלי לפגוע במהות.

המסקנות

1. ההטעמה הקובעת נחשבת לאמצעי רטורי מרכזי בקונסולידציה של עקרונות אימוניים. נעשה שימוש במשפטים קטגוריים כדי לסגור את מרחב האפשרות, ולגבש טענה מכרעת שאינה מאפשרת פרשנות – כמו בנוסחים של עקרון האחדות.

2. השלילה הקטגורית מייצגת כלי שלילי בבנייה טיעונית, שכן הטקסט מסתמך על שלילה מוחלטת כדי להכחיש כל קיום חלופי, מה שמייצר טיעון המבוסס על מחיקת הסתירה, לא על הפרכתה.

3. שאלות רטוריות משמשות כדי לסדר מחדש מבני ערך על ידי יצירת הלם אינטלקטואלי אשר הופך סטנדרטים מסורתיים וסולל את הדרך לטיעונים המבוססים על העדפה קוגניטיבית ולא על סדר גנטי או חברתי.

4. להיגיון משפטי תפקיד מרכזי בהכוונת פסיקות שיפוטיות לקבלה רציונלית, תוך הפיכת טקסטים מצווים נוקשים למערכות טיעוניות המבוססות על הבנה ופרשנות.

5. ההכללה משמשת כמנוף רטורי למתן ערך אוניברסלי לפעולות אינדיבידואליות, ומאפשרת טיעונים מוסריים טעונים במשמעות אנושית רחבה, מעבר לנסיבות החלקיות.

6. התנאי הרטורי משקף אוריינטציה ארגומנטטיבית כלפי הבחנות מושגיות, ולא מעמדיות, שבה יחסים ארגומנטטיביים בנויים על סיבתיות קוגניטיבית ומושקעים בגיבוש שיח רפורמיסטי מרומז.

7. כלי הזהירות ההסתברותית מופעלים כמנגנונים טיעוניים המרחיבים את מרחב הדיון השיפוטי, על ידי פתיחת הדלת לספק בונה, והצדקת דחייה כעמדה רציונלית ולא כחולשה בשיקול הדעת.

8. אליפסיס רטורי משמש להפניית תשומת הלב אל מטרה מרומזת מועצמת, ויוצר טיעון סמנטי המבוסס על הפעלת קבלה כלפי המטרה האלוהית לכאורה, ולא על סיפור פרטים.

ביבליוגרפיה

המקורות העבריים

- אנציקלופדיה תלמודית, מוסד ביאליק, תל-אביב, תשמ"ג (1983)
- האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית וארץ ישראלית, כרכים 1-4, חברה להוצאה אנציקלופדית, ירושלים, 1973.
- זאב, ויסמן, מבוא למקרא הכרכים 1-2, האוניברסיטה הפתוחה, 1988
- חנוך גמליאל, פרקים בתולדות הלשון העברית, החטיבה השנייה: החטיבה הביניימית, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב, 2003
- לנדא, יחזקאל, שו"ת נודע ביהודה, מכון ירושלים, 1995

- נויברט , רונן, גשר ההלכה: פסיקת הלכה בדור פוסט-מודרני – אתגרים, משברים והזדמנויות , הוצאה: משכל (ידיעות ספרים), ירושלים, 2020 .
- פרנקל, יונה, מדרש ואגדה: 1-3 , האוניברסיטה הפתוחה, 1996
- רוזנברג, י. (2020). 'זאת תורת העולה' – אמונת החידוש בהגותו של הרמ"א. עיונים: כתב עת להיסטוריה, חברה, תרבות .
- שובלי-פולק, ה. (2022). ניתוח לשוני ורטורי של תגובות בהקשרים פוליטיים במרשתת. עבודת דוקטור, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן.
- המקורות הערביים
- أشرفي , صلاح الدين, التحليل البلاغي للحاجي للخطب الدينية, 2020, صحيفة المثقف.
- الجرجاني, عبد القاهر . (1956). أسرار البلاغة . تحقيق: محمود شاكر . القاهرة: دار المعارف.
- الشامي, رشاد , موسوعة المصطلحات الدينية اليهودية , المكتب المصري لتوزيع المنشورات , القاهرة , 2002 .
- فرج, ف. م., عبد الحميد, ف., & رسلان, م. (2022). الخطاب الديني وتأثيره على بناء الإنسان والمجتمع . أكاديميا.
- המקורות האנגליים
- Types of Repetition and Shadows of History in Hebraic Narrative. Interpreter, 2021, Interpreter: A , Alan Goff
- Journal of Latter-day Saint Faith and Scholarship
- Friedman, X. (2022). Why Does the Hebrew Bible Use So Many Rhetorical Questions? ResearchGate
- Matthew Bovard, Reexamining Amos' Use of Rhetorical Questions in Hebrew Prophetic Rhetoric, 2019: Liberty University School of Divinity .
- Neusner, Jacob, The Formation of the Babylonian Talmud. Wipf and Stock Publishers, 2003 .
- Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation. Notre Dame: University of Notre Dame
- Toye, R. (2013). Rhetoric: A Very Short Introduction. Oxford University Press
- האתרים האלקטרוניים
- <https://hebrewacademy.org.il>
- <https://www.lib.cet.ac.il>
- Morrison, M. D. (n.d.). Rhetorical Criticism of the Hebrew Bible. Retrieved from : <https://www.angelfire.com/md/mdmorrison/ot/rhetoric.htm>